

O‘ZBEKISTON DAVLAT BOSHQARUVIDA OCHIQLIKNI TA’MINLASHDA XALQARO TAJRIBA VA HAMKORLIKNING O‘RNI

Duturayev Shohruh Muxammadnabiyevich

*Yoshlar muammolarini o‘rganish va istiqbolli kadrlarni tayyorlash
instituti bo‘lim boshlig‘i
duturayevshohruh@gmail.com*

ANNOTATSIYA

Maqolada O‘zbekiston davlat boshqaruvida ochiqlikni ta‘minlash jarayonida xalqaro tajriba va hamkorlikning o‘rni tahlil etilgan. Dunyo mamlakatlari, xususan, Skandinaviya davlatlari, AQSh va Yevropa Ittifoqi mamlakatlarida ochiqlik siyosatini amalga oshirish mexanizmlari ko‘rib chiqilgan, ularning afzalliklari va samarali jihatlari yoritilgan. Shuningdek, O‘zbekistonda so‘nggi yillarda amalga oshirilayotgan ochiqlik siyosati, elektron hukumat tizimi, ochiq ma‘lumotlar portali, Xalq qabulxonalari va xalqaro tashkilotlar bilan hamkorlik natijalari o‘rganilgan. Maqolada xalqaro tajribani mahalliy sharoitga moslashtirish zarurati asoslab berilib, ochiqlik siyosatini yanada rivojlantirish bo‘yicha istiqbolli yo‘nalishlar taklif qilingan.

Kalit so‘zlar: davlat boshqaruvi, ochiqlik siyosati, shaffoflik, xalqaro tajriba, xalqaro hamkorlik, elektron hukumat, ochiq ma‘lumotlar portali, korrupsiyaga qarshi kurash, fuqarolik ishtiroki.

АННОТАЦИЯ

В статье проанализирована роль международного опыта и сотрудничества в обеспечении открытости государственного управления в Узбекистане. Рассмотрены механизмы реализации политики открытости в странах мира, в частности в Скандинавских странах, США и государствах Европейского Союза, выявлены их преимущества и эффективные стороны. Также исследованы результаты проводимой в Узбекистане политики открытости, развитие системы электронного правительства, деятельность портала открытых данных, Народных приёмных и сотрудничество с международными организациями. В статье обоснована необходимость адаптации международного опыта к национальным условиям и предложены перспективные направления дальнейшего развития политики открытости.

Ключевые слова: государственное управление, политика открытости, прозрачность, международный опыт, международное сотрудничество,

электронное правительство, портал открытых данных, борьба с коррупцией, гражданское участие.

ABSTRACT

This article analyzes the role of international experience and cooperation in ensuring transparency in public administration in Uzbekistan. It examines the mechanisms of implementing openness policies in different countries, particularly in the Scandinavian states, the United States, and the European Union, highlighting their advantages and effective aspects. The study also explores Uzbekistan's recent reforms aimed at promoting transparency, including the development of the e-government system, the open data portal, the establishment of People's Reception Offices, and cooperation with international organizations. The article emphasizes the necessity of adapting international practices to local conditions and proposes prospective directions for further advancement of transparency policies.

Keywords: public administration, transparency policy, openness, international experience, international cooperation, e-government, open data portal, anti-corruption, civic participation.

KIRISH

Bugungi globallashuv sharoitida davlat boshqaruvi tizimida ochiqlik va shaffoflikni ta'minlash demokratik rivojlanishning eng muhim omillaridan biri sifatida qaralmoqda. Jahonning deyarli barcha mintaqalarida boshqaruv tizimida ochiqlikni kuchaytirish, fuqarolarning davlat organlari faoliyatida bevosita ishtirokini ta'minlash va korrupsiyaga qarshi samarali mexanizmlarni yaratish borasida izchil chora-tadbirlar amalga oshirilmoqda¹. Bunday islohotlar, avvalo, jamoatchilik ishonchini mustahkamlash hamda davlat va jamiyat o'rtasida samarali ijtimoiy hamkorlik tizimini shakllantirishga xizmat qiladi.

Xalqaro tajriba shuni ko'rsatadiki, ochiqlik tamoyilining amalda to'liq ishlashi davlat organlari faoliyatining samaradorligini oshiradi, davlat xizmatlari ko'rsatish jarayonini soddalashtiradi va fuqarolarning huquqiy ongi hamda faolligini kuchaytiradi². Bunga misol qilib, Yevropa Ittifoqi mamlakatlarida davlat axborot tizimlarining ochiqligi va fuqarolar bilan interaktiv muloqot mexanizmlarini rivojlantirish orqali boshqaruvning samaradorligi keskin oshirilgan. Shuningdek, Skandinaviya davlatlari tajribasi ochiqlik va shaffoflikni ta'minlashda parlament nazorati, ochiq budjet siyosati va jamoatchilik muhokamalarining ahamiyatini namoyon etmoqda³.

¹ Transparency International. Corruption Perceptions Index 2023. – Berlin, 2024.

² World Bank. Open Government and Transparency Practices. – Washington, 2023.

³ OECD. *Open Government: The Global Context and the Way Forward*. – Paris, 2016.

O‘zbekiston ham mazkur jarayondan chetda qolmagan holda so‘nggi yillarda “ochiq davlat boshqaruvi” konsepsiyasini jadal rivojlantirmoqda. Xususan, 2017–2021-yillarda amalga oshirilgan “Harakatlar strategiyasi”da davlat organlari faoliyatining ochiqligi alohida ustuvor yo‘nalish sifatida belgilandi. Davlat xizmatlarini ko‘rsatishda raqamli texnologiyalarning keng joriy etilishi, ochiq ma‘lumotlar portali (data.gov.uz) faoliyatini kengaytirish va Xalq qabulxonalarining tashkil etilishi bunga yorqin misoldir⁴. Shu bilan birga, “Davlat hokimiyati va boshqaruvi organlari faoliyatining ochiqligi to‘g‘risida”gi Qonunning qabul qilinishi ochiqlik sohasida mustahkam huquqiy poydevorni yaratdi⁵.

Biroq milliy qonunchilik va institutsional mexanizmlarning samarali ishlashi xalqaro tajribani o‘rganish va uni mahalliy amaliyotga moslashtirish bilan bevosita bog‘liqdir. Bugungi kunda O‘zbekiston Jahon banki, BMT Taraqqiyot dasturi, Yevropa Ittifoqi, shuningdek, Transparency International kabi nufuzli tashkilotlar bilan hamkorlikda davlat boshqaruvida ochiqlik siyosatini yanada rivojlantirish yo‘lida faol hamkorlik qilmoqda⁶. Shu jihatdan xalqaro hamkorlik O‘zbekistonda ochiqlikni chuqurlashtirish, korrupsion xavflarni kamaytirish va aholining davlat boshqaruvi jarayonlaridagi ishtirokini kengaytirishda alohida ahamiyat kasb etadi.

MUHOKAMA VA NATIJALAR

Dunyo mamlakatlarida davlat boshqaruvida ochiqlikni kuchaytirish jarayoni turli shakllarda namoyon bo‘ladi. Xususan, Skandinaviya davlatlari – Shvetsiya, Norvegiya va Finlyandiya – dunyoda eng ochiq boshqaruv tizimiga ega mamlakatlar qatorida turadi. Ularning tajribasida davlat organlari faoliyatining ochiqligi, parlament nazorati, jamoatchilik muhokamalari va ochiq budjet tizimi muhim o‘rin tutadi⁷. AQSh va Yevropa Ittifoqi mamlakatlarida esa “Open Government” (Ochiq hukumat) tashabbusi asosida davlat organlarining barcha faoliyati, xususan, moliyaviy hisobotlar, davlat xaridlari va qonun loyihalari keng jamoatchilik uchun ochiq ma‘lumot sifatida e‘lon qilinadi⁸. Bu orqali fuqarolarning davlat boshqaruvida ishtiroki faollashadi va korrupsiya xavfi sezilarli darajada kamayadi. BMT, Jahon banki va OECD tomonidan ilgari surilgan xalqaro standartlarda davlat boshqaruvida ochiqlikni ta‘minlashning uch asosiy yo‘nalishi belgilangan. Jumladan, ma‘lumotlarining ochiqligi va ulardan foydalanish imkoniyatini oshirish, fuqarolar

⁴ O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017-yil 7-fevraldagi PF–4947-son Farmoni “O‘zbekiston Respublikasini yanada rivojlantirish bo‘yicha Harakatlar strategiyasi to‘g‘risida”.

⁵ O‘zbekiston Respublikasi Qonuni “Davlat hokimiyati va boshqaruv organlari faoliyatining ochiqligi to‘g‘risida”. Qonun hujjatlari ma‘lumotlari milliy bazasi, 2014-yil 5-may, №03/14/369/1558.

⁶ UNDP Uzbekistan. *Governance and Rule of Law Projects*. – Tashkent, 2023.

⁷ OECD. *Open Government: The Global Context and the Way Forward*. – Paris, 2016.

⁸ European Commission. *Open Government Partnership in the EU*. – Brussels, 2022.

bilan interaktiv muloqotni kuchaytirish, davlat xizmatlarini ko'rsatishda samaradorlik va hisobdorlikni oshirish⁹. Shu bois, xalqaro tajribani o'rganish O'zbekiston uchun dolzarb ahamiyat kasb etadi.

O'zbekiston Respublikasi mustaqillikka erishgandan so'ng demokratik tamoyillarni qaror toptirishga alohida e'tibor qaratib kelmoqda. So'nggi yillarda esa ochiqlik siyosati davlat boshqaruvi islohotlarining asosiy yo'nalishiga aylandi. Xususan, 2014-yilda qabul qilingan "Davlat hokimiyati va boshqaruvi organlari faoliyatining ochiqligi to'g'risida"gi Qonun davlat organlari faoliyatini jamoatchilik uchun ochiq bo'lishida huquqiy asos yaratdi¹⁰. Shu bilan birga, "Ochiq ma'lumotlar portal"i (data.gov.uz) ishga tushirilishi orqali davlat idoralari faoliyati, byudjet xarajatlari, davlat dasturlari va boshqa ko'plab ma'lumotlar fuqarolarga ochiq e'lon qilina boshlandi.

Davlat xizmatlarini ko'rsatishda elektron hukumat tizimi ham keng joriy etildi. "Yagona interaktiv davlat xizmatlari portal"i (my.gov.uz) orqali bugungi kunda yuzlab xizmat turlari onlayn taqdim etilmoqda, bu esa ochiqlikni ta'minlash bilan birga fuqarolarga qulaylik ham yaratmoqda¹¹. Shuningdek, Xalq qabulxonalari va Prezident virtual qabulxonasi tashkil etilgani ham davlat boshqaruvida ochiqlikni ta'minlashda tub burilish yasadi. Ushbu tizimlar orqali fuqarolarning murojaatlari tezkor o'rganilib, ularning muammolarini hal etishga alohida e'tibor qaratilmoqda¹². Biroq shunga qaramay, ochiqlik siyosatini yanada rivojlantirish uchun xalqaro tajribani chuqur o'rganish va uni mahalliy sharoitga tatbiq etish dolzarbdir.

O'zbekiston davlat boshqaruvida ochiqlikni kuchaytirishda xalqaro tashkilotlar bilan faol hamkorlik qilib kelmoqda. Jumladan, Jahon banki, BMT Taraqqiyot dasturi (UNDP), Yevropa Ittifoqi va boshqa xalqaro institutlar bilan birgalikda ochiq boshqaruv tizimini rivojlantirish bo'yicha loyihalar amalga oshirilmoqda¹³. Transparency International kabi tashkilotlarning xalqaro reytinglari esa O'zbekiston uchun muhim ahamiyatga ega bo'lib, ular orqali mamlakatning ochiqlik va korrupsiyaga qarshi kurashdagi yutuqlari hamda mavjud muammolari aniq ko'rinadi. Bunga misol qilib, oxirgi yillarda O'zbekistonning "Korrupsiyani qabul qilish indeksi"dagi o'rnini yaxshilangan bo'lsa-da (121-o'rin), hali ham tizimli islohotlarni

⁹ World Bank. *Governance and Transparency Frameworks*. – Washington, 2023.

¹⁰ O'zbekiston Respublikasi Qonuni "Davlat hokimiyati va boshqaruvi organlari faoliyatining ochiqligi to'g'risida". Qonun hujjatlari ma'lumotlari milliy bazasi, 2014-yil 5-may, №03/14/369/1558.

¹¹ O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi huzuridagi "Yagona interaktiv davlat xizmatlari portal"i rasmiy sayti – my.gov.uz.

¹² O'zbekiston Respublikasi Prezidentning 2019-yil 19-iyundagi "O'zbekiston Respublikasi Prezidentining Xalq qabulxonalari faoliyati bilan bog'liq nizomlarni tasdiqlash to'g'risida"gi qarori.

¹³ UNDP Uzbekistan. *Good Governance and Rule of Law Projects*. – Tashkent, 2023.

chuqurlashtirish zarurati mavjud¹⁴. Yuqoridagilarni inobatga olgan holda, kelgusida O‘zbekiston uchun xalqaro hamkorlikning ustuvor yo‘nalishlari:

I. Davlat organlari faoliyatining ochiqligini ta‘minlashda xalqaro standartlarni mahalliy qonunchilikka uyg‘unlashtirish;

II. Korrupsiyaga qarshi kurashda ilg‘or tajribalarni tatbiq etish;

III. Fuqarolarning davlat boshqaruvida ishtirokini kuchaytirish mexanizmlarini takomillashtirish;

IV. Ochiq ma‘lumotlar ekotizimini rivojlantirishda xalqaro IT texnologiyalaridan keng foydalanish.

Xalqaro tajribani o‘rganish va hamkorlikni kuchaytirish O‘zbekistonda ochiqlik siyosatini yanada rivojlantirish, davlat boshqaruvi samaradorligini oshirish va jamiyatda fuqarolik faolligini mustahkamlash uchun muhim shart hisoblanadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘YXATI:

1. Transparency International. Corruption Perceptions Index 2023. – Berlin, 2024.
2. World Bank. Open Government and Transparency Practices. – Washington, 2023.
3. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017-yil 7-fevraldagi PF–4947-son Farmoni “O‘zbekiston Respublikasini yanada rivojlantirish bo‘yicha Harakatlar strategiyasi to‘g‘risida”.
4. O‘zbekiston Respublikasi Qonuni “Davlat hokimiyati va boshqaruv organlari faoliyatining ochiqligi to‘g‘risida”. Qonun hujjatlari ma‘lumotlari milliy bazasi, 2014-yil 5-may, №03/14/369/1558.
5. OECD. Open Government: The Global Context and the Way Forward. – Paris, 2016.
6. European Commission. Open Government Partnership in the EU. – Brussels, 2022.
7. O‘zbekiston Respublikasi Qonuni “Davlat hokimiyati va boshqaruvi organlari faoliyatining ochiqligi to‘g‘risida”. Qonun hujjatlari ma‘lumotlari milliy bazasi, 2014-yil 5-may, №03/14/369/1558.
8. O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi huzuridagi “Yagona interaktiv davlat xizmatlari portali” rasmiy sayti – my.gov.uz.
9. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentning 2019-yil 19-iyundagi “O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining Xalq qabulxonalari faoliyati bilan bog‘liq nizomlarni tasdiqlash to‘g‘risida”gi qarori.

¹⁴ **Gazeta.uz**, Transparency International 2024 Korrupsiyani qabul qilish indeksi, 11-fevral 2025, [gazeta.uz](https://www.gazeta.uz)

10. UNDP Uzbekistan. Good Governance and Rule of Law Projects. – Tashkent, 2023.
11. Gazeta.uz, Transparency International 2024 Korrupsiyani qabul qilish indeksi, 11-fevral 2025, gazeta.uz